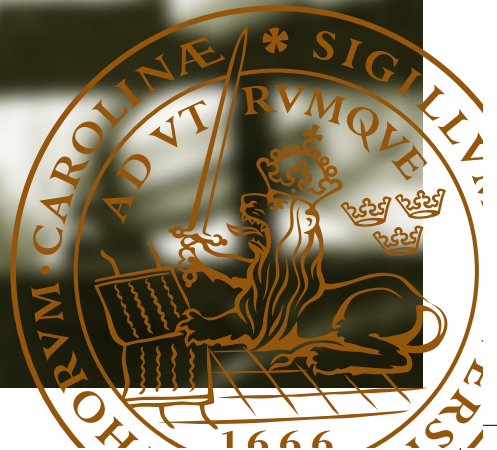

LUNDS
UNIVERSITET

Upptecknaren 2011-2012

FOLKLIVSARKIVET | LUNDS UNIVERSITET

Upptecknaren 2011-2012

FOLKLIVSARKIVET | LUNDS UNIVERSITET

Förord

Det onda och det goda. En reseberättelse av egen erfarenhet
Fredrik Johnson (sid. 4)

Folklivsarkivets verksamhet 2011-2012
Göran Sjögård (sid. 12)

Folklivsarkivets frågelistverksamhet 2011-2012
Charlotte Hagström (sid. 20)

Skånes musiksamlingars verksamhet 2011-12
Patrik Sandgren (sid. 24)

Förord

Två år försenad kommer härmed ett nytt nummer av Upptecknaren som redovisar verksamheten åren 2011 och 2012.

Vi har också låtit publicera en berättelse i Folklivsarkivets samlingar författad av en bilist om bilens pionjärtid och dennes inställning till hästskjutsarnas brist på trafikvett. Berättelsen illustreras med bilder ur våra samlingar som dock inte har koppling till berättelsen. Köpingen som omnämns är Nybro i Kalmar län som fick stadsrättigheter 1932. Berättelsens författare bedrev biltrafik i köpingen.

Det kommande numret av Upptecknarför år 2013 kommer att behandla vårt 100-årsjubileum med konferens och 200-årsminnet av Nils Månsson Mandelgrens födelse. Detta nummer planerar vi att publicera i höst.

Göran Sjögård
Arkivchef

Det onda och det goda. En reseberättelse av egen erfarenhet

FREDRIK JOHNSON

Denna berättelse vill jag illustrera med en Automobil och framför den en vacker och yster häst som stegrar sig i skacklarna och en vettskrämd bonde som håller tömmarna. Färdig att när som helst kasta tömmarna och springa åt skogen och lämna vägen fri. Utvecklingen i världen kan ingen människa förhindra. Det kan vara en upplevelse att tänka tillbaka på den tid när den första bilen trafikerade våra landsvägar och de scener som då utspelades är ett minne för livet. Jag hade stationerat mig för att driva biltrafik för körningar i Södra Sverige. De vägar som då var tillåtna för biltrafiken var endast landsvägarna. De så kallade häradsvägarna var förbjudna för all biltrafik och körde man på dessa vägar blev det stämning och dryga böter för vederbörande ville även förtjäna pengar på biltrafiken.

Körde man på byvägarna var bönderna efter en med massa ovett. Vid ett kalas en gång kom en lantbrukare och sade till mig. "Nu får du många ovänner som du kört bil och skrämmer hästarna för oss". Jag upplyste honom om att vi ska vänja hästarna vid bilarna istället för att skrämma dem. Men det var lättare sagt än gjort. Bönderna kunde ej själva hantera sina hästar utan skrämde dem på alla sätt och hästägarna bemötte en med sådan ovilja att de formligen ville sätta stopp för all biltrafik under förevändningar att min häst kan ingen människa få förbi en bil. När jag erbjudit mig att betala hästen om jag ej får den förbi bilen har de villigt lämnat hästen i min hand under förhoppning att hästen skulle springa ifrån mig och jag finge betala kalaset. Jag har lett förbi flera hundra hästar som jag mött med bilen utan någon skada skett.

Det var vid ett tillfälle jag mötte en hästskjuts. Jag stannade 50 m från skjutsen som bestod av två personer. Man och hustru som varit i köpingen en torgdag. Mannen var något berusad. Mötet skedde strax utanför kreaturstorget på stora landsvägen. Som bonden fick se bilen stannade han hästen, kastade tömmarna i vagnen, reste sig raklång och vinkar med hatten i handen och ropade, "vänta din jäkel!" Under denna manöver hade hans hustru hoppat av vagnen. Jag stod kvar med bilen på samma plats och när hästen sett, att det ej var någon fara stod även den stilla och hustrun satte sig upp i vagnen, Men då kom slutklämman. Bonden tog tag i tömmen. Hästen vände och satte av i sken. Bägge ramlade av och hustrun slog sig i huvudet så blodvite uppstod men mannen blev oskadad. Hästen sprang upp på kreaturstorget och fastnade med vagnen på det stängsel som är avsett att binda djuren i vid marknadstillfällen och eftersom selen var gammal och skör krängde hästen ur selen och blev helt fri från vagn och sele och fortsatte sitt vilda hopp på marknadsplatsen, där han slutligen blev fasttagen.

När jag körde fram med bilen låg ett paraply på vägen. Gumman ropade: "Akta mitt paraply! Akta mitt paraply!" Jag bad henne stiga upp i bilen för att köra henne till läkare och eftersom det gått galet så galet lovade jag henne att betala läkare undersökningen för henne. När jag en stund senare fick besök av mannen, frågade jag honom hur det stod till med frun. Han

Hästskjuts från Börringetrakten i Skåne. Fotograf, Martin Svensson

svarade att kärringen är det ingen fara med men vagn och sele gick i småbitar. Det var ju tråkigt sade jag men hade ni hållit i hästen hade detta aldrig skett. Jag har lovat er hustru att betala doktorn men vagn och sele får ni själva reparera.

När jag ringde doktorn och frågade hur det stod till med patienten svarade doktorn att hon ej taget någon skada. Såret hon fick var endast en rispa i huden men innan han kunde undersöka henne måste han först skicka henne i badet för hon hade säkert aldrig tvättat sig ren på de senaste tio åren och kostnaderna blev 12 kr. Men mannen kom åter tillbaka med sina krav angående vagn och sele. Till smeden och sadelmakaren sade han att jag skulle betala reparationerna men dessa svarade honom att det blir säkert eder egen sak och som olyckan hände vid den plats där smeden och sadelmakaren bodde var dessa även vittne till olyckshändelsen och jag förklarade för honom att den som kör på ett sådant sätt kan det givetvis ej sluta bättre än vad det gjorde, och det tillkommer er själv att bekosta reparationerna på vagn och sele vilket han gjorde. Någon tid senare mötte jag samma personer men då steg de bägge av vagnen och höll hästen och då kunde vi mötas utan något missöde.

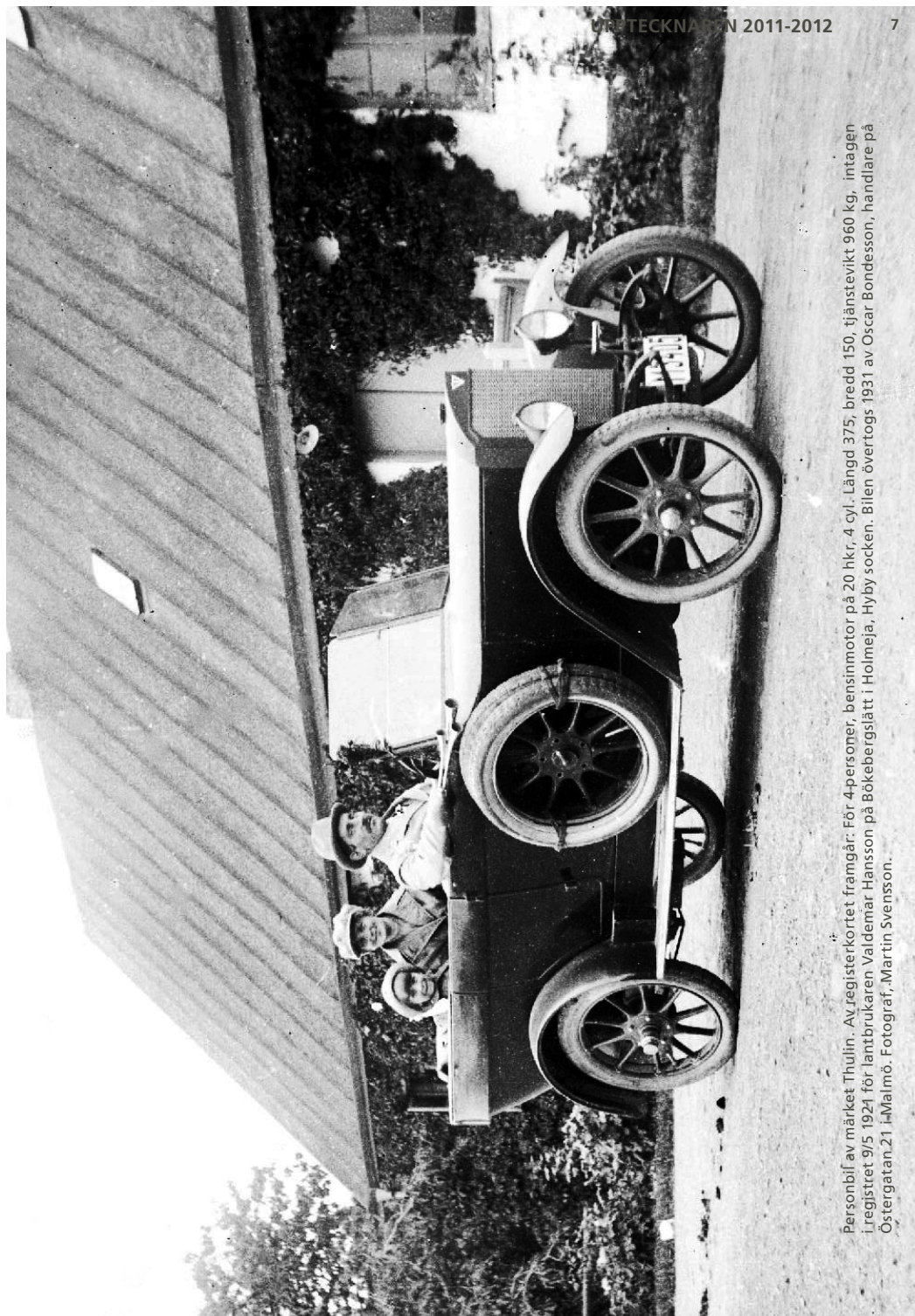
Det var ständigt hård strid på vägarna med alla dessa hästskjutsar. Vid ett tillfälle hände det en bilist vid ett möte med en hästskjuts att körkarlen kastade tömmarna och sprang åt skogen. Häst och bil kolliderade och hamnade i diket. Hästen fick ett ben brutet och måste slaktas på platsen. Hästens ägare begärde 1100 kr för hästen trots att han själv var vållande till olyckan.

Efter denna olycka försökte en del köra sina gamla hästar direkt på bilarna. Jag mötte en gång en hästskjuts där körkarlen var starkt berusad. Jag stannade bilen och steg ur för att leda hästen förbi men körkarlen försökte köra hästen rakt på bilen. I fyllan som han var såg han ej att bilen stod stilla. Jag tog hästen i betslet och skulle leda hästen förbi bilen men då började han tygla och skrämma hästen och skrika. Släpp hästen! Släpp hästen! Jag frågade honom då om han ville lämna vägen fri men han fortsatte med att tygla och skrämma hästen, troligen med avsikt på att någon olycka skulle hända så han kunde fodra skadeersättning. Jag tog tag i tömmen, ryckte dem ifrån honom och hade hästen förbi bilen. Några personer som åkte med mannen vid tillfället förklarade för honom att den som kör på ett sådant sätt var de ej villiga att åka med, utan åkte med mig i bilen tillbaka.

Dessa hästskjutsar var ständigt en stor fara både för dem själva och för bilisten. Vid ett tillfälle stod en häst bunden vid ett staket vid väggkanten. Hästen visade ej minsta tecken till rädsla när jag körde sakta fram. När jag var vid sidan av hästen tog denne ett hopp framåt. Sele och grimma brast, mest av ålderdomssvaghet. Hästen var lös och skulle fortsätta i vilt sken utefter vägen men tömmen var ny och hängde till all tur om vagnens framskärra och höll fast hästen tills en person som åkte med mig i bilen sprang av och höll hästen. Hästen hade dragit vagnen med tömmen i cirka 50 meter. I detsamma kom hästens ägare utspringande från närmaste hus. Vred och upprörd över händelsen och frågade vem som skall betala selen. Jag frågade vad den kostade. Den kostar 10 kr sa han. Den skall jag betala sade den personen som åkte med mig i bilen och lämnade honom en 10 kr sedel. De personer som varit vittne till olyckan ropade efter hästens ägare. "Det var tur att du fick pengar till en ny sele så någon mer slipper komma i olycka för dina gamla selar".

Vid ett tillfälle körde jag en bekant som skulle besöka sitt forna föräldrahem som var ett industriföretag och eftersom det en kort tid förut var sålt och personen ifråga ville avlägga ett besök på platsen innan han reste från orten, hade han bestämt en söndag för denna biltur. När vi kommit till platsen uppehåll vi oss där i några timmar och fortsatte därefter till närmaste järnvägstation där min vän skulle fortsätta med tåget men innan vi kom till stationen fick jag ringpunktering och fick stanna för att byta ringar. Medan vi höll på därmed kom att hästskjuts som tillhörde det industriföretag som var min vän forna föräldrahem och i skjutsen åkte en bekant som hade sett oss då vi besökte platsen och hade då räknat ut att kör jag nu efter så får jag vara med på en festmiddag på Järnvägshotellet.

När vi fått ringen klar fortsatte vi vår resa och körde förbi hästskjutsen utefter vägen men när han såg oss försvinna skulle han sätta bättre fart på hästen. Det slutade med att hästen föll i sken, och han kunde ej få håll på hästen. Häst och vagn for från kant till kant på vägen Till slut välte vagnen i diket. Hästen fortsatte till närmast gård där han blev fastagen. Personen ifråga fick åka till doktorn och vid närmare undersökning visade det sig att flera revben var brutna. Efter denna resa fick personen ifråga ligga till sängs i flera veckor men någon festmiddag fick han inte vara med om. Sådan var den olyckan och det borde ju finnas något begrepp om att kunna köra en häst men när skvallrets och onskans tungor hade fattat sitt beslut i saken hade jag ju givetvis skrämt hästen med bilen. De personer som åkte med mig i bilen hade heller inte

Personbil av märket Thulin. Av registreringskortet framgår: För 4 personer, bensinmotor på 20 hkr, 4 cyl., längd 375, bredd 375, tjänstevikt 960 kg, intagen i registret 9/5 1921 för lantbrukaren Valdemar Hansson på Bökebergslätt i Holmeja, Hyby socken. Bilen övertogs 1931 av Oscar Bondesson, handlare på Östergatan 21 i Malmö. Fotograf, Martin Svensson.

sett någon häst som skenat och personen ifråga erkände att han själv skrämde hästen långt efter vi var förbikörda och kunde sedan själv ej hålla hästen utan han föll i sken.

Det hände även ofta att hästskjutsen vände mitt framför bilen innan man hann hålla hästarna och ta dem förbi bilen. Hästägarna försökte på alla sätt skrämma upp sina hästar för att göra tillvaron så trist som möjligt för bilisten. Skall häst och fordon förbi på vägen var det nästan omöjligt att förmå dem att flytta sig så mycket så halva vägen blev fri. Vid ett tillfälle sa en bonde till mig: "Om jag lever lite till ska jag allt sköta om så det bli stopp för dem att fara vägarna fram och skrämma hästar med bilar och motorcyklar". Men det tyckte jag var allt för mycket sagt och upplyste honom om att om ni lever tills ni blir 1000 år kan ni inte göra något åt den saken. För den dagen kommer då ni får stå i en vägkant och hålla edra hästar och ingen människa ser efter er och den dagen har redan kommit.

När man första tiden kom till en kyrka eller någon annan offentlig plats med bil blev det fullständig folksamling kring bilen. Jag körde en familj en gång från köpingen till en kyrka på landet en söndag. När vi kom och under hela tiden vi var där var det folksamling kring bilen. Vi hemresan yttrade en av familjens damer, som var i den åldern så hon trodde att männen tittade på henne: "Det är ju förskräckligt vad folk glor och blänger på en". Jag sade, det är säkert den första bilen som varit där så undra på det kan väl ingen men hon visste nog bättre själv vad de blängde på. När den äldre generationen var dödsfiende till biltrafiken så var det raka motsakten med den yngre generationen.

Den som först visade sitt intresse var barnen i skolåldern. Dessa rena barnasjälar hade ej den svenska avundsjukan satt sin prägel på utan dessa samlade sig och ville åka en tur runt köpingen för 25 öre. Var det någon som ej var stadd i kassa kunde man lätt förstå var skon klämde och de fick löfte om att betala nästa gång vi träffades. Då tindrade deras små barnaögon och varje gång jag mötte dem neg de små flickorna så vackert och gossarna lyfte artigt på mössorna. Senare på kvällarna kom ynglingarna med sin käraste för att åka en biltur men när det led mot daggryningen var de försvunna, ingen ville visa att de varit och åkt bil och det tog flera år innan allmänheten anlidade bilen för sina resor. Det är allt för stor risk att åka bil, var den allmänna meningen och ingen vet vart det kan vara så aldrig sätter jag mig upp i någon bil sade det stora flertal.

Jag körde vid ett tillfälle en virkeshandlare, som bjöd på middag på ett hotell. Bland de rätter som serverade fanns även hästkött och när virkeshandlaren fick se det rökte hästköttet yttrade han: "Har det allt gått så långt i konkurrensen så att chaufförerna ska äta upp hästarna? Det kan man kalla konkurrens". Vi som åker bil får väl hjälpas åt svarade jag.

När jag vid ett tillfälle körde vägen fram hade en folkilsken tjur anfallet en dam och två gossar i åtta årsåldern, som kommer gående vägen fram. Tjuren jagade dessa arma människor i skogen bland träden som var deras enda skydd. När jag kom med bilen vände tjuren sig mot bilen och började böla och tjuta med alla krafter. Damen fick jag upp i bilen efter stora besvär för hon var fullständigt vettskrämd men gossarna sprang inåt skogen allt vad tygen höll. Tjuren stod

Torestorp, Västergötland. Barnens första skolresa med bil år 1926.

framför bilen och tjöt och skulle sätta hornen i bilens kylare. Jag satte högsta rus på motorn och signalerade så motorns dån och bilsignalen instämde med tjurens vrål och situationen såg ganska hotande ut men efter den starka pressning som motorn blev utsatt för började vattnet koka i kylaren och spruta ut genom påfyllningsproppen och några droppar kokhett vatten föll på tjurens nos som då gav till ett illvrål och tog ett hopp i väggkanten. Då passade jag på att köra fram med bilen så vi fick tjuren efter oss men tjuren sprang efter bilen och försökte ta bilutflykten på hornen men jag satte högsta fart på bilen och tjuren måste uppge striden. Hade damen ej fått hjälp i rätta ögonblick hade säkert en allvarlig olycka inträffat och damen blivit ihjälstågad av tjuren.

Jag var vid tillfälle i ett samhälle och körde bil vid en fest. Invid samhället bodde en gammal gumma i en stuga invid väggkanten men framför stugan fanns inget staket och med anledning därav var det lämpligt att vända med bilen framför stugan. Första gången jag vände med bilen framför stugan visade gumman sig ej, men andra gången jag vände med bilen framför hennes stuga kom hon ut på trappan och var fullständigt hysteriskt med sina sinnen och skrek och skrek

och ropade kör inte hit med den där helvetesmaskinen. Den luktar illa och dånar och smäller som den onde. Kommer ni flera gånger blir ni olyckliga och jag försvann så fort som möjligt var.

Den mest beklagansvärda händelse jag varit med om var när jag mötte en hästskjuts där en sexton års flicka körde hästen och bredvid henne i vagnen satt modern och hade en liten flicka på två år i knäet och bredvid hästskjutsen cyklade hennes son som var arton år. Jag stannade bilen sjuttiofem meter från skjutsen. Hästskjutsen stannade också och flickan kastade tömmarna. Hästen stod stilla, sonen bredvid och höll sin cykel som var det käraste han hade men hade ej förstånd till att hålla hästen utan hästen vände på vägen och sprang några meter och ställde sig vid en grind på en sidoväg vid vägkanten men vagnen välte ej. Modern blev förskräckt och började skrika och medan hästen vände hade hon kastat den lilla flickan i vägen och hoppat av vagnen. Det ena vagnhjulen gick över flickans ben och den lilla flickan fick lårbenet brutet och fick fara till lasarettet där hon fick ligga en längre tid men blev dock fullt återställd.

Men kan ej annat än beklaga allt elände som utspelades utefter vägarna. Något begrepp om att köra en häst fanns ej. Det var bara att sätta sig upp i vagnen och åka iväg unga och gamla. Bära vart det ville. Hästen fick sköta sig själv. Bönderna ville göra gällande att det är våra vägar. Vi får själva grusa och underhålla dem och var far ni här och skramla om med era bilar. En äldre man gick till myndigheterna på platsen och ville förbjuda vildkörningar på gatorna nattetid. Han beklagade sig att det störde honom så han ej kunde sova. Att köra bil på gatorna nattetid och störa folket med det måste väl ändå vara i lag förbjudet. Men då det ej var i lag förbjudet att köra bil även nattetid kunde han ej göra något åt den saken utan vi har biltrafiken natt och dag i Sveriges land.

Intresset för biltrafiken blev så småningom allt större. Vid de folkfester som sedermera anordnades i städer, köpingar, samhällen och på landsbygden, ingick det biltrafik i festprogrammet och biltrafiken vid dessa fester var så enorm så att bilen gick utan uppehåll

Amerikansk bil från slutet av 1930 med framtidens bilförare på fotsteget. Fotograf, Martin Svensson.

från festens början till festens slut. Folket försvann från festplatsen och dansbanan, och samlade sig kring bilen. Alla skulle åka bil. Man hann knappt stanna bilen förrän nya sällskapet trängde ut dem som satt i bilen och trafiken fortsatte i samma festyra timme efter timme till festens slut och många skulle åka hem. Nu har ungdomen tröttnad på detta inslag i festprogrammet. Nu är det dansen i sitt nya skede som intressera ungdomen och i denna dans deltagar även dem som man ej kan räkna bland ungdomen men därom har jag inte ont att säga utan dansen går och med livet leendet i dansen. Utvecklingens hjul väller fram genom årtusenden och krossar allt som ej kan tysta kampen för tillvaron. Avund och hat tar allt fastare rötter bland människorna. Bönderna har uppgett striden mot bilisten och har nu kommet till klarhet om att bilen hjälper hästen att draga de tunga lassen och bönderna använder nu själva bilen för sina transporter. Bilen har lyft bördan från hästen och drar själv lasset och har i realiteten framåt visat sitt värde. Bilen trängde in som att modernt och tidsenligt transportmedel för både personer och godsbefordran och har samtidigt trafikerat de mest avlägsna platser där ej någon annan trafik kunnat åstadkommas. Men en större fiende än bönderna var på sin tid har nu framträtt inom biltrafiken och upptagit stridandet.

När järnvägarnas bolagsmän fick hjulen att rulla på rälsbanorna ansåg de att de hävdade sin suveränitet och löst alla tiders trafikproblem. Därmed hade de byggt en fästning på trafikens område som var ointaglig. Men de hade räknat fel. Ingen kunde tänka att trafiken på våra landsvägar skulle bli så enorm och att 40 miljoner automobilar skulle stå till allmänhetens förfogande över hela världen i det är som vi nu leva i år 1938. Bilrundturerna har nu blivit allt för närgångna och påträngande varför dessa nu på alla sätt försöker begränsa den trafik som går under namnet yrkesmässig biltrafik med den påföljd att den s.k. olaga biltrafiken bedrivs och all provad biltrafik obehindrat fortsätter. Genom denna konkurrens har strängare kontroll vidtagets utefter vägarna för att förhindra utvecklingen på detta område. Men utvecklingen i världen väller oupphörligt fram och lyssnar ej till stoppsignalen men överallt på vägarna träffar man på dessa bilkontrollanter som då försöker att bedriva sitt yrke så inkomstbringande som möjligt. Bilen har gjort sitt segertåg genom världen och överallt hävdad sin popularitet.

Jag vill berätta om min senaste resa som jag körde med en bil av modell 1938. Jag körde samma väg som för 25 år sedan. Järnvägbombarna var fällda även denna gång, och det järnvägståg som för 25 år sedan ångade fram utefter järnvägsskenorna har nu blivit elektrifierat och passerade järnvägsövergången med en hastighet av 90 km i timmen. Men denna gång fanns där inga rädda hästar och bönder som väntade på att få komma fram. På varje sida av järnvägsbombarna stod långa rader av automobilar av olika årsmodeller. Personbilar, paket- och lastbilar med passagerare och gods från alla delar av världen och dessa transporter har nu fått sådan omfattning så även hästar, kor och grisar är ute på en och annan biltur ibland oss.

(M 9049, inlämnad år 1943. Viss språklig justering har gjorts av texten)

Folklivsarkivets verksamhet 2011-2012

GÖRAN SJÖGÅRD

BERÄTTARKVÄLLAR

Folklivsarkivet har deltagit och spelat in berättelser på följande platser. Hembygdsgården i Perstorp den 30 mars 2011 som arrangerades av ABF Skåne Nordost och Perstorps bibliotek. Den 3 oktober 2011 och den 10 oktober 2011 samt den 14 februari och den 21 februari 2012 arrangerades berättarstuga i Osby bibliotek av Osby Kultur & Bibliotek, Osby PRO och ABF Skåne Nordost.

Den 6 mars och den 13 mars samt den 18 oktober och den 1 november 2012 arrangerades berättarstuga på Lönsboda bibliotek av Osby kommun, Örkeneds PRO och ABF Skåne Nordost. I både Osby och Lönsboda bjöd arrangören på fika.

Projektet med berättaraftnar utvecklades till ett samarbete med Skånes hembygdsförbund och inleddes med en resa till Ljungby sagomuseum den 3 oktober 2012 tillsammans med 14 företrädare från 8 hembygdsföreningar. I samarbetet ingår även Studieförbundet Vuxenskolan. Vi visades runt på Ljungby sagomuseum av författaren Per Gustavsson. Lunchen serverades på Gästgivargården i anslutning till museet. På vägen hem från Ljungby visades några sägenplatser som presenteras med hjälp av appar för smartphones. Bland annat en galgbacke och ett bronsåldersröse. Tanken var att Folklivsarkivet skulle presentera sin verksamhet och värva fasta meddelare. För hembygdsförbundet var tanken att locka nya medlemmar till föreningarna och utveckla nya verksamheter. Vi önskade båda att utveckla användningen av digitala verktyg för dokumentation och presentation av våra respektive verksamheter.

Samarbetet har hitintills resulterat i följande engagemang. Den 14 november 2012 anordnades "Kura skymning" på Hembygdsgården i Klippan. Hemlagad soppa med bröd serverades som avslutades med kaffe och kaka. Den 19 november upprepas arrangemanget "Kura skymning" på Militärhistoriska museets annex i Ljungbyhed.

FÖREDRAG OCH VISNINGAR

Jag berättade om vatten och avlopp med uppgifter från Folklivsarkivets frågelista med samma titel på Skånska bokmässan på Kulturmagasinet i Helsingborg den 20-21 oktober 2012. Vi försökte också värva fasta meddelare. Bokmässan anordnas av Skånes hembygdsförbund i samarbete med Författarcentrum Syd och Kulturmagasinet i Helsingborg.

På Arkivcentrum Syd arrangeras föredrag som kallas Onsdagskaféer varje jämn vecka utom under sommarmånaderna. Onsdagen den 31 oktober 2012 berättade jag om Mandelgren som ingenjör och Patrik Sandgren om Skånes musiksamlingar.

Jag hade en 20 minuters genomgång den 7 september 2012 om Folklivsarkivets uppdrag och verksamhet för två studentgrupper från ABMM30, Arkiv som institution, funktion och

fenomen. Vid detta tillfälle presenterade sig alla arkivinstitutionerna vid Arkivcentrum syd på motsvarande sätt.

Jag hade också en föreläsning för ABMM30, Arkiv som institution, funktion och fenomen den 26/11 2012 om Forskningsarkiv/traditionsarkiv.

Jag deltog den 17 oktober 2012 i visningen av Folklivsarkivet för etnologstudenter som läser första terminen.

Våren 2012 deltog jag i två kursdagar på Malmö museum om intervjuteknik i samarbete med Magnus Wikdahl och Charlotte Hagström.

Jag visade och berättade om Folklivsarkivet för några släktforskare 2011 och 2012.

Några medlemmar från Malmö-Lund vandrarförening som skänkt sina hävdaböcker till Folklivsarkivet (se nedan) kom på besök på kvällen den 12 september för en visning och bjöds på kaffe och kaka.

DELTAGANDE

Jag deltog i universitetets administrativa kurser. Den 2 februari i en Lupin-kurs om upphandling och den 21 mars i en kurs om e-rekrytering som handlar om anställning av personal.

Jag Ingick i Samverkansgruppen och ACS-rådet på Arkivcentrum Syd samt i gruppen utåtriktad verksamhet på Arkivcentrum Syd.

Jag är en av de fem redaktörerna för "Naturenboken" som publiceras i samarbete med "Institutet för språk och folkminnen". Under år 2012 har det hållits ett flertal telefonmöten.

Jag deltog tillsammans med Charlotte Hagström och Patrik Sandgren i Folkminnesmötet i Uppsala 9-10 maj tillsammans med representanter från Institutet för språk och folkminnen och Nordiska museet. Där presenterade vi vår verksamhet för varandra och diskuterade möjligheten om gemensamma projekt och andra angelägenheter.

Jag deltog tillsammans med Charlotte Hagström i seminariet "Varför frågelistor? Ett seminarium om frågelistan som metod" den 16-17 november 2012. Arrangör var Svenska litteratursällskapet i Finland och hölls i deras lokaler i Helsingfors.

Den 12 september 2012 deltog jag i "strategiska diskussioner" som anordnades av Fakultetsstyrelsen för humaniora och teologi i Lund.

Under några dagar i oktober 2012 bloggade jag på Ljungby sagomuseums hemsida där jag presenterade några av mina verksamheter.

Jag deltog i Nodmötet om Unesco och den immateriella kulturarvskonventionen. Deltagare var företrädare för museer, arkiv och intresseorganisationer. Mötet hölls torsdagen den 20 september 2012 vid Institutet för språk och folkminnen i Uppsala. Mötet diskuterade nodens gemensamma arbete. Bland annat att genomföra en inventering av kontakter och resurser inom nodens arbetsområde dvs. muntliga traditioner och uttryck, sociala praktiker, ritualer och högtider och att anordna en gemensam work-shop inom fältet för att utbyta kunskap och idéer kring konventionsarbetet. Nytt möte kommer att hållas våren 2013.

PRAKTIKANTER

Folklivsarkivet har tagit emot praktikanter i kursen fysiska och digitala arkiv ABMA11. Under den första praktikperioden den 6/2-17/2 2012 har studenterna till uppgift att skriva en praktikrapport som ska ta utgångspunkt i arkivets organisation. Under den andra praktikperioden 5/3-16/3 skall en arkivsamling ordnas och förtecknas. Praktikanterna denna termin var Elof Andersson och Martin Bengtsson

Praktikanter från Arbetsförmedlingen har varit Mikaela Risborn under perioden 2012-09-17 – 2013-01-31. Hon genomförde 12 intervjuer med arkeologer om deras syn på naturen i anslutning till Folklivsarkivets projekt "Naturen" i samarbete med Institutet för språk och folkminnen och Nordiska museet. Mikaela har även skrivit arkivförteckningar på nyinkommet material.

Victoria Hedin var praktikant på deltid under perioden 2012-09-17 – 2013-01-31. Hennes huvuduppdrag var att intervjua två kvinnor om deras erfarenhet av att föda barn och kontakten med vården. Victoria har även skrivit ned sin egen berättelse i detta ämne som hon valde på eget initiativ.

STUDIERESOR

Den 24 februari 2012 besökte Charlotte Hagström, Patrik Sandgren, Göran Sjögård och Erland Nilsson Folklivsforskaren Tore Brogårdh i Vittsjö som hade bjudit in oss för att titta på hans folklivsfilmer vars original är överlämnade till Nordiska museet. Hans fotosamlingar är överlämnade till Osby kommun.

Jag och Charlotte Hagström samt Patrik Sandgren besökte Bertil Nyberg i Ryssby den 2 maj 2012. Han har skapat en omfattande klippsamling som fyller ett par rum i hans källare. Den innehåller mycket småländsk och i viss mån skånsk och västgötsk kulturhistoria. Han hade tagit kontakt med Folklivsarkivet för att höra om vi i en framtid var intresserade av att överta samlingen.

I medlemsboken från Skånes hembygdsförbund med temat skånsk industri har jag skrivit om linjearbetare inom kraftindustrin. Boken presenterades den 21 juni 2012.

OMORGANISATION OCH FLYTT

När Folklivsarkivet blev en egen institution den 1/1 2012 har jag fungerat som arkivchef och

jag deltar i fakultetens prefektmöten. Folklivsarkivet har numera en egen ekonom, Cecilia Whitehorn på 10% som delar uppgiften med HT-IT-avdelning och HT-biblioteken.

Folklivsarkivet flyttade in på Arkivcentrum Syd den 1 februari 2012. På grund av att vi inte fick det antal hyllmeter som vi begärt på grund av förseningar i byggnationen av det nya Arkivcentrum Syd tvingades vi att acceptera vissa provisoriska lösningar. Det har också varit svårt att ställa de olika arkivserierna i rätt ordning och det har tagit ett år att få samlingarna relativt åtkomliga och i god ordning.

Måndagen den 10 september 2012 (12.30-21.00) var det kick of för alla anställda på Arkivcentrum Syd med olika aktiviteter på dagen och middag på kvällen. I anslutning till mitt uppdrag i arbetsgruppen för utåtriktad verksamhet hade jag planerat och ledde arrangemanget att förslå namn på de olika grupprummen.

Planeringen av Folklivsarkivets 100-års jubileum påbörjades tillsammans med Charlotte Hagström på uppdrag av dekan professor Lynn Åkesson.

ASSISTENTERNAS ARBETSUPPGIFTER

Staffan Lundgren arbetade med att lägga in digitala bilder i databasen för Gårdsarkivet och Bildarkivet. Det är i huvudsak de negativ som digitaliserats av Regis i Malmö.

Ferenc Molnar arbetade med att transkribera texter ur M-arkivet för att publiceras i Upptecknaren. Han har justerat bildtexterna till Martin Svenssons bilddatas efter de listor som utarbetats av Lennart Börnfors. Ferenc skannar även småbildsnegativ från familjealbum som skänkts av en av arkivets fasta meddelare. Han har också plockat bort ramar på diabilder och satt in dem i arkivsäkra negativfickor.

Mona Freij Granemark har angett accessionsnummer på Gårdsarkivets skannade husritningar och skrivit arkivförteckningar som läggs in i databasen samt plockat bort ramar på diabilder och satt in dem i arkivsäkra negativfickor.

Lennart Liljerum har skrivit förteckningar till Hans-Otto Pyks samling av tidningsurklipp samt skriver in accessionskatalogen för Bildarkivet i databasen.

NYINKOMMET OCH REGISTRERAT MATERIAL

I november 2011 deponerade hembygdsforskaren Hans-Otto Pyk forskningsmaterial, anteckningar, foton och tidningsurklipp gällande Arild och Mölle och angränsande delar av Kullahalvön.

Karin Fridh i Malmö överlämnade sin stora klippsamling, cirka två hyllmeter om genmanipulerad odling till Folklivsarkivet. Dessutom överlämnade hon följande.

Tidningsurklipp om stormen Gudrun och artiklar om elförsörjning för åren 2009-2010

och annonser från E.ON. Tidningsurklipp från 2010 om jordbruksminister Eskil Erlandsson, djurfabriker, genetisk forskning och annons från Skånemejerier. Tidningsurklipp "När bion kom till stan" ur Skånska dagbladet och ur Sydsvenska Dagbladet 1999-12-28 om Trollkarlen som blev biografpionjär.

En kopia ur Osby Hembygdsförenings årsbok 2010 om Osby Biograf och Skandiabiografen samt en kopia ur Osby Hembygdsförenings årsbok 2010 om Ideelt kvinnoarbete inom Röda Korset i Osby, författade av Karin Fridh.

En gåva av författaren Jan Erlandsson om Trollabadet 60 år, 1950-2010 som handlar om bad, simning, friluftsliv, bandy och ishockey.

Arbetsmaterial och fotografier i huvudsak framställt i samband med utställningen "Vatten som resurs" som utfördes av Göran Sjögård 1977 på uppdrag av Örkelljunga hembygdsförening. En bok med titeln "Hemfärgning med växtämnen, råd och Anvisningar av Beda Larsson. Nordisk Rotogravy. Sthlm 1947. Mall medföljer som innehåller garltrådar i olika färger med uppgifter om färgämnet. Tillhört Anna Sjögård, Annehill Svenljunga. Överlämnat av Göran Sjögård.

Urklipp ur Sydsvenska Dagbladet om pendling med tåg och buss inom Region Skåne.

Artikel ur Tandläkartidningen nr 8, 2008 av tandläkare Erik Larsson med titeln "Katastrofal kariessituation" samt av samma författare artikel med titeln "The influence of oral Habits on the developing dentition and their treatment - Clinical and Historical perspectives". Författaren Erik Larsson har använt material ur Folklivsarkivets samlingar. I huvudsak svaren på frågelistan Luf 97. "Det späda barnets klädsel och vård".

Gåva till Folklivsarkivet bestående av "Hävdaböcker" utformade som klippböcker med korta texter och bilder från Vandrarlag Malmö-Lund 1951-1992 och vissa uppgifter om Sveriges Vandrarlag SVL. 1942-1944. Korrespondens angående grundandet och verksamheten de första åren samt tidningsurklipp.

Utskrifter av artiklar från digitaliserade dagstidningar och websidor samt manus om elektrisk julbelysning i samband med Göran Sjögårds arbete med artikeln "Jul, Jul, Strålände jul, Att dekorera med elektriskt ljus" som publicerades i boken "Nu gör vi jul igen" utgiven av Institutet för språk och folkminnen 2006.

Maskinskrivna anteckningar, forskningsmaterial och avhandlingskapitel rörande oavslutat avhandlingsarbete av Ulf Pernö med arbetstiteln alientation där undersökningsområdet var Jordberga gods som då ägdes av den liberala riksdagsmannen Adam von Nolcken (1811-1857).

Professor Anna Birgitta Rooths föreläsningssanteckningar efter Carl Wilhelm von Sydow från 1940-talet överlämnade av hennes dotter.

Bokgåva av författaren Ulla Pihl med titeln "Tuvehagen i ord och bild -Lyckodrommen för de många - Berättelse om ett bostadsområde i Eksjö".

Fotostatkopior av Gunnar Olof Hyltén-Cavallius(1818-1889) brev till brodern Carl Eregisle Hyltén-Cavallius(1817-1853) som var apotekare och lärare vid Chalmerska slöjdskolan.

Fotostatkopior av dagböcker för åren 1835-1838 författade av studenten Gunnar Olof Hyltén-Cavallius i Uppsala.

Fotostatkopior av Carl Eregisle Hyltén-Cavallius(1817-1853) material om Cuvierska systemet (jämförande anatomi, Georg Cuvier 1769-1832) som tillhörde butiksföreståndare Nils Hyltén-Cavallius, Växjö.

Fotostatkopior av Carl Eregisle Hyltén-Cavallius utkast till en afhandling om plägseder-vidskepliga bruk uti Småland från omkring 1838 efter original som tillhörde butiksföreståndare Nils Hyltén-Cavallius, Växjö.

Klippbok av Göran Sjögård som visar stipendieresa till Polen sommaren 1977 arrangerad av Slavo-Baltiska sällskapet. Berättelsen är uppbyggd av fotografier, vykort, biljetter, turistbroschyrer, fakturor, informationshandlingar, myndighetshandlingar. I resan deltog även lektor Terho Paulsson från slaviska institutionen vid Lunds universitet och Magnus Wikdahl från etnologiska institutionen. Materialet innehåller även anteckningar, negativ, diabilder och fotoförteckningar. Kopior ur Svenska Dagbladet "Under strecket" som handlar om Polen. Texter om Slavo-Baltiska sällskapet. 15 korta intervjuer med personer på landsbygden i östra Polen nära den ryska gränsen. Skisser på bostadsplaner och andra husdetaljer samt gårdsplaner.

Excerpter för Nils-Arvid Bringéus avhandlingsarbete "Klockringningsseden i Sverige" 1958. Seminarieuppsats av Ulla Löfgren Walukiewicz med titeln "Marias återkomst, 101 Mariabilder som under 1900-talet placerats i kyrkor i Strängnäs stift och Uppsala ärkestift".

Seminarieuppsats av samma författare med titeln "Marias Återkomst, Mariabilder från 1900-talet i några sörländska kyrkor".

Text till föredrag om folkliga Mariatraditioner i Sverige av Nils-Arvid Bringéus.

Forskningsmaterial gällande "Svenska folkets matvanor". Bland annat fotostatkopior av "Frågelista för hushållsintervjuer juli 1946" av docent Börje Hanssen. Uppgifter om "morgonbit, morgonmat, morgonmål, morgonbröd", "ottemat", "sköljads", "skörjas", "skörjemjök", "ottebit", "otte-bröd", "otte-mat", "ottemål".

Manus av Nils-Arvid Bringéus "Folkliga kostvanor, Kost och kulturmiljö".

Privat korrespondens bestående av vykort, julkort, enstaka brev och kuvert från privatpersoner,

föreningar och myndigheter. Vykortens motiv är bl.a. Carl Larsson, norska motiv, Jenny Nyström och Julkort. Tidsangivelse: 1967-2004. Gåva vid arkivens dag 2010,

Två stycken spiralblock med anteckningar utförda av hamnkaptenen i Mölle. Förteckning över anlända fartyg med uppgifter om namn, hemmahamn och vikt från år 1939. Gåva i samband med besök hos Mölle byförenings arrangemang PYK-veckan sommaren 2012.

Lista över måltiderna under olika veckodagar. Receptbok från Claestorps slott 1937. Biografiska uppgifter om givaren Margit Dahlgren (1918-2005) som gick höstkursen på Tollarps lanthushållsskola 1963 och 1965.

Bilder och beskrivning på beredskapen under andra världskriget med följande motiv, Arkelstorp översvämmat. Självbindare. Balsby järnvägsstation. Personbil med gengas, snöstorm 1942. Ångtåg. Potatishackning och begravning 1941.

Fotografier från Mariastadens fd sjukhusområde i samband med fältkurs för etnologstuderande i Helsingborg VT 2007.

Fotografier tagna av Susanne Ewert i samband med projekt om arbetspendling i Skåne.

Privata foton tagna av Folklivsarkivets fasta meddelare, Thorsten Sjölin som visar julfirande och resor i Hälsingland, London och England, Helsingfors, Irland, Tjeckoslovakien, Prag, Dalarna, Schweiz, Stockholm, Bretange, Österrike, Ungern, Jugoslavien, Gotland och Madeira.

Tre CD-skivor med intervjuer av personer som är medlemmar i Dalby byalag utförda av student.

Dikter författade av givarens farmor som hette Mercedes Adele Holmberg. Hon var född av svenska föräldrar i Buenos Aires i Argentina 1892. Hennes far var en av dem som öppnade sjövägen för kommersiell trafik mellan Sverige och Argentina. När fadern avled flyttade mor och dotter hem till Sverige där Mercedes blev svensklärare på en fackskola i Stockholm. Hon blev 89 år.

Två stycken CD-skivor (överförda från kassetband) med titeln "Morfar berättar" överlämnade som gåva till Folklivsarkivet i samband med berättarafton i Lönsboda bibliotek. Morfar Olof Bengtsson var född i Glimåkra på ett litet hemman i Östaröd. Arbetade på svensk korgfabrik i Hull och for till USA i 20-årsåldern. Återkom till Sverige 1912 och köpte en gård i Grimsboda i Örkeneds socken. Gifte sig 1913 med en flicka från grannbyn Björkhult. I början på 1920-talet övertog han Lönsboda korgfabrik som han drev fram till slutet av 1950-talet. Han berättar om Kitte Pella Åanst och Rönneboa Agust. Kantorn i Glimmanre. Skolläraren i Örbjörnar. Pär-Jon och brännvinet. Pär-Jons vedleverans. Lokförare Wetters sista körning. Tåguppehåll i Sibbhult. Snöstorm i april 1903. Tågolyckan i Rödaled. Kämpa-Pellen och Kämpa-Nessen. Göinge-flickorna och deras bror. Vassinton Larsson.

Från Skånes hembygdsförbund fick Folklivsarkivet i februari 2013 som gåva välja böcker (ca en hyllmeter) ur den skånske hembygdsforskaren Ola Cappelins (1868-1948) boksamling.

En cirka fem minuter lång film som visar 100-årsjubileumet av Håkan Olssons tryckeri överlämnades i februari 2013 som gåva och den har därefter kopierats till DVD.

Folklivsarkivets frågelistverksamhet 2011-2012

CHARLOTTE HAGSTRÖM

FYRA FRÅGELISTOR

Folklivsarkivet skickade under åren ut sammanlagt fyra frågelistor. I maj 2011 gjordes en kortfrågelista om en förhållandesvis ny tradition som vi får många frågor om: fredagsmys. Listan, som hette KF 8 *Fredagsmys*, gav 58 svar. Den ingick som en del i ett dokumentationsprojekt som också innefattade materialinsamling via en enkät och en nätetnografisk undersökning. Resultatet av projektet redovisas bland annat i en artikel i tidskriften *Budkaveln* som ges ut av institutet för Folklivsforskning vid Åbo Akademi.

Nästa lista var LUF 234 *Bingo* som sändes ut i november 2012. Ämnet valdes eftersom det detta år var 50 år sedan bingon introducerades i Sverige. Den blev snabbt populär och i mitten av 1970-talet fanns drygt 500 bingolokaler i Sverige. På 1990-talet började Bingolotto sändas på TV och under senare år har internetbingon ökat alltmer. Folklivsarkivet har tidigare inte dokumenterat bingo och en frågelista kring ämnet framstod därför som lämplig. Listan gav 65 svar.

Den första listan för år 2012 hette LUF 235 *Att flytta* och skickades ut i maj. Eftersom Folklivsarkivet under våren flyttade från sina gamla lokaler på Finggatan i Lund till nya på ACS, Arkivcentrum Syd, var flyttning ett ämne som kändes mycket angeläget. Under en kaffepaus kom arkivets personal en dag att prata om hur många gånger man själv flyttat och det visade sig att det var stor skillnad mellan olika personer. Samma sak var det med de 48 personer som besvarade frågelistan: där fanns de som flyttat väldigt många gånger under åren och de som flyttat ytterst få, de som flyttat korta sträckor och de som flyttat mycket långt.

Den andra listan sändes ut i november 2012 och fick namnet LUF 236 *Cykling*. När detta skrivs har 68 svar inkommit. Listan är en del av projektet *Cyklar och cyklister igår, idag, imorgon* som startades vid Folklivsarkivet hösten 2012. Syftet är att samla berättelser, minnen och tankar om cykling förr och nu. Det handlar om alla aspekter av cykling och förutom frågelistan kommer vi att arbeta med bland annat intervjuer, observationer och fotodokumentation. Mer information finns på adressen www.lu.se/o.o.i.s/31947 och via en länk på Folklivsarkivets webbsida. Cykling är också ett av de teman som förekommit på några av de berättarkvällar som arrangerats av de hembygdsföreningar som deltog i en studieresa till Sagomuseet i Ljungby hösten 2012. Mer om denna resa och dess syfte, liksom om berättarkvällarna och Folklivsarkivets medverkan där, skriver Göran Sjögård i detta nummer av *Upptecknaren*.

FÖREDRAG OCH PRESENTATIONER

Svaren på frågelistorna, liksom eventuellt annat material som bifogas som till exempel fotografier och skisser, arkiveras. I det fall en frågelista tillkommit i samarbete med en forskare

Cyklist i Börringe. Fotograf, Martin Svensson.

och svaren utgör en del av materialet i ett forskningsprojekt kommer det vanligen omgående till användning. Har frågelistan ett mer dokumenterande syfte finns däremot inte alltid någon som omedelbart tar del av materialet. Men frågelistsvar används och återanvänds också av såväl arkivets personal som av forskare, studenter och besökare. Under 2011 och 2012 har jag utgått från och diskuterat svar på såväl nya som gamla listor när jag i olika sammanhang presenterat Folklivsarkivet liksom när jag hållit föredrag och undervisat.

Vid en temadag våren 2011 på Institutionen för Kulturvetenskaper, Lunds universitet, presenterade jag tillsammans med Patrik Sandgren projektet *Naturen* som Folklivsarkivet medverkar i tillsammans med de andra folklivs- och folkminnesarkiven i Sverige. Förutom att redogöra för projektet i stort, där svaren på frågelistan LUF 230 *Naturen för mig* från 2010 utgör ett viktigt material, presenterade vi exempel på de dokumentationer vi gjort. Jag hade till exempel genomfört, och i ord och bild dokumenterat, några tåg- respektive bussvandringar som tagits fram som utflyktsidéer av föreningen Lunds fot- och cykelfolk.

Hösten 2011 höll jag en föreläsning på Sundsgymnasiet i Vellinge på temat *Perspektiv på döden*. Döden stod även i fokus då jag våren 2012 var gästlärare vid Åbo Akademi och undervisade på kursen *Dödens etnografi*. Såväl i Vellinge som i Åbo använde jag en hel del material från Folklivsarkivet. Det var bland annat frågelistmaterial, främst från listorna LUF 209 *Livets högtider* och LUF 221 *På kyrkogården*, men också bilder och annat material från projektet *Ritualernas marknad* som drevs vid Etnologiska institutionen för några år sedan. Det resulterade bland annat i publikationen ETN: RIT (för beställning kontakta Folklivsarkivet).

Under 2012 höll jag två föreläsningar om fredagsmys. Den ena, *Fredagsmys. Ett ritualiserat avslut på arbetsveckan*, höll jag på Landskrona museum under hösten och den andra, *Fredagsmys*, under våren vid Humanist- och teologdagarna som hade temat *Vanor och ovanor*. Den senare föreläsningen spelades in av UR och finns tillgänglig på UR Samtidens webbsajt. (Se www.ht.lu.se/o.o.i.s/31153 för länk till programmet) I bägge fallen utgjorde frågelistsvar en viktig källa.

Frågelistor stod också i fokus för en konferens i Helsingfors som arrangerades av Svenska Litteratursällskapet i Finland hösten 2012. Jag höll där ett inlägg som hade rubriken *Att kombinera frågelistor med andra metoder* och utgick främst från arbetet med kortfrågelistan om fredagsmys och den del av LUF 216 *Nu är det jul igen* som handlade om julmat. Vid Skånska bokmässan 2012, som hölls i Helsingborg och hade temat *Staden som kulturarv*, gjorde jag en presentation med utgångspunkt i svaren på LUF 187 *Staden som hembygd*.

PUBLIKATIONER OCH MEDVERKAN I MEDIA

I Skånes hembygdsförbunds temabok 2012, som heter *Liv i skånsk industri*, medverkar jag med två artiklar: *Industrivarldag* och *Att göra intervjuer*. Den förra utgår från intervjuer gjorda med industriarbetare i Skåne från olika tider. Den senare handlar, som titeln anger, om själva intervjuandet och olika saker att tänka på i samband med detta. Att bli intervjuad om sitt liv som industriarbetare är inte detsamma som att besvara en frågelistas om det. Att göra en frågelistas som skickas iväg och besvaras utan att den som formulerat den är närvarande skiljer

sig också från att genomföra en intervju med en informant, ansikte mot ansikte. Men de flesta som arbetar med frågelistor arbetar också med intervjuer och de två metoderna kompletterar ofta varandra. I många forsknings- och dokumentationsprojekt som har anknytning till Folklivsarkivet ingår både intervjuer och frågelistor. När det gäller industrisamhället skickade Folklivsarkivet år 2000 ut LUF 206 *Industrisamhället och kulturarvet*, en lista som gav 76 svar.

I *Upptecknaren* 2011:8 skriver jag tillsammans med Carina Sjöholm om en resa vi gjorde till Agatha Christie-festivalen i Torquay, England. Den var en del av det projekt om litterär turism som Sjöholm då arbetade med och som också hade kopplingar till två frågelistor vi tillsammans formulerat: LUF 213 *Tankar om boken och läsandet* och LUF 217 *Ordet är mitt – tankar om skrivandet*. Jag har också fortsatt med bloggen *Folklivsarkivet frågar*, som startades 2008, där jag skriver om arkivrelaterade saker med anknytning främst till frågelistverksamheten.

Under åren har jag i egenskap av arkivarie och etnolog intervjuats om olika ämnen i radio och tidningar. Även här har jag använt mig av frågelistvar som källa, inspiration och exempel. Ett ofta återkommande ämne har varit fredagsmys. Om detta har jag uttalat mig i flera olika radioprogram och -kanaler liksom i tidningar som bland annat *Sydsvenskan* och *Dagens Nyheter* och tidskrifter som *Hotellrevyn* och *Forskning & Framsteg*. Traditioner och ritualer är andra teman som återkommer. Om dop och namngivningsceremonier har jag intervjuats i *Aftonbladet* och om virtuella minnesplatser i temaprogrammet *Jättestora frågor med Johanna Koljonen i P3*. I samband med julen har jag medverkat i ett radioprogram tillsammans med bland andra biskop Antje Jackelén på temat "Vad ska vi ha julen till?", talat om julstress i *Sydsvenskan* och diskuterat julmat i radio.

Skånes musiksamlingars verksamhet 2011-12

PATRIK SANDGREN

SAMLINGARNA

Under 2011 migrerades/digitaliserades ytterligare en mängd R-DAT-band¹ och arbetet med att registrera innehållet inleddes under 2012. Föreliggande 60-tal band har en approximativ speltid om sammanlagt 120 timmar och innehåller dokumentation av folkmusik, visor, levnadsbeskrivningar, skrönor och roliga historier. Materialet är inspelat under fältarbeten utförda i Skåne under 1990-talet av Christer Lundh.

Även merparten av musiksamlingarnas registrerade visböcker, vistexter, skillingtryck samt övriga dokument har skannats under tidrymden och finns nu tillgängliga i pdf-format. Detta betyder att huvuddelen av samlingarnas totala mängd registrerade material nu finns att tillgå som

Klimatarkivet på Arkivcentrum Syd. Lund 2013. Foto: Patrik Sandgren

en elektronisk resurs; ett omfattande digitaliseringsarbete som påbörjades 2006 i och med att analoga rullband började digitaliseras. Riktningen i framtiden är att nyinkommet analogt material migreras med jämna mellanrum, parallellt efter behov.

Folklivsarkivet med Skånes musiksamlingar flyttade under våren 2012 till det helt nyligen tillbyggda *Arkivcentrum Syd* i Lund. Av den orsaken har verksamheten nu tillgång till ett modernt klimatarkiv i vilket bland annat de analoga musikinspelningarna förvaras; platsen hyrs av *Region Skåne*.

DIGITALA LÖSNINGAR

Musiksamlingarnas ovan nämnda elektroniska resurser motsvarar för närvarande drygt 800GB och förvaras på en server med speglade diskar som hyrs av *Lunds datacentral* (LDC). Musikinspelningar och bandade intervjuer lagras normalt som *wav*, film/video som *mpeg2* och musikdokument (t ex handskrivna noter) som *pdf*. En del av resurserna finns redan åtkomliga på musiksamlingarnas hemsida² och ytterligare kommer att läggas ut fortlöpande. Nya dokumentationer görs i allmänhet med hjälp av digital teknik, vilket sannolikt medför att det i framtiden blir mindre arbete med tidskrävande realtidsöverföringar från analoga till digitala format. Teknikutvecklingen kan förstås medföra att det blir nödvändigt att omvandla redan migrerat material till nya tidsenliga format, alternativt nymigreringar av de analoga originalkällorna för att få en skarpare digital kvalitet.

Under december 2012 har *Skånes musiksamlingar* gjort digitaliseringsarbeten för *Birgit Nilsson Museum* i Båstad. Arbetet har inneburit migrering av operasångerskan Birgit Nilssons (1918-2005) efterlämnade analoga videofilmer och ljudband, omfattande bland annat konserter och intervjuer med henne. Lantbrukardottern Birgit Nilsson var född och uppväxt i Västra Karup i Skåne och hennes liv och konstnärliga insatser får redan betraktas som en del av det sydsvenska kulturarvet. Samverkan med museet i anslutning till ytterligare migreringsarbeten kommer att fortlöpa under åtminstone en del av 2013.

DOKUMENTATION OCH INSAMLING

I anslutning till projektet *Naturen* – ett samarbete mellan *Folklivsarkivet*, *Institutet för dialekt och folkminnen* och *Nordiska museet* – har musiksamlingarna utfört tre dokumentationer under 2011-12. De bestod i deltagandeobservationer³ av musikevenemang kopplade till *Natur och kulturbussen*; i nämnd ordning: "Urljud" vid Fulltofta (juni 2011), "Musik i redet" i Kristianstad (maj 2012) samt "Musik vid Vattenmöllan" vid Häckeberga kvarnruin (augusti 2012). Alla tre händelser hölls i naturen eller i naturnära omgivningar. Under 2010 gjordes ytterligare två dokumentationer innanför projektet, vilka likaledes var kopplade till *Natur och kulturbussens* verksamhet. Det var musikarrangemanget "Urljud" vid Arriesjön i juni 2010 samt en naturvandring i Häckeberga i juni samma år (se Upptecknaren nr 8, 2011).

I övrigt har musiksamlingarna dokumenterat spelmannen och före detta korkfabriksägaren Evert Nilsson, Staffanstorps och som tidigare meddelat även dragspelaren och versmakaren Mattias Bengtsson från Kabusa (a.a.). Evert tillhör ett äldre skikt av traditionsbärare medan

Mattias ett yngre. När musiksamlingarna besökte Evert i april 2011, var han 97 år och fortfarande fullt aktiv som spelman. Som barn lärde sig Evert att spela fiol på *Wieselgrens minne* i Lund, av sin spellärare Bror Nilsson. Evert föddes i Lund 1914 och gick ur tiden i november 2011.

En annan nestor som under tiden lämnat bidrag till musiksamlingarna är den ständigt vitale kulturpersonligheten Thore Brogårdh (f 1924 i Limhamn) bosatt i Vittsjö. Av Brogårdh, som bland annat arbetat med "Göingeflickorna", har vi tagit emot vistexter och noter ur egen musikproduktion.

Ur Evert Nilssons första spelbok. "Hälsingborgspolkan" efter Bror Nilsson. Skånes musiksamlingar.

Folklivsarkivet med Skånes musiksamlingar har etablerat kontakt med spelföretaget OZMA i Malmö. Företaget avser försöka utveckla ett Internetbaserat koncept som samtidigt möjliggör insamling på nätet. Konkret går idén ut på att den presumtiva användaren både narrativt och mer konstnärligt och genom en spelliknande applikation, förslagsvis utifrån valda teman kan skildra tankar om exempelvis släkt, historia, folklore etcetera. Folklivsarkivet skulle förutom att samla in och registrera materialet, kunna bidra applikationen med material/filer ur arkiven; till exempel berättelser och bilder – därtill musik från musiksamlingarna – vilka kan fungera som råämne till motsvarande "scrapbooking" och/eller som ren inspiration till användaren.

Under hösten 2012 har vi även inlett samarbete med Skånes hembygdsförbund som syftar till att dokumentera *Berättaraftnar* som de lokala hembygdsföreningarna arrangerar. Arkivet har för avsikt att medverka, informerar om verksamheten, ge exempel på berättelser från bygden, spela upp musik från densamma samt spela in de medverkandes eventuella berättelser

Musik vid Vattenmöllan. Hækkeberga kvarnruin 2012. Foto: Patrik Sandgren

med digital inspelningsteknik. Under hösten medverkande jag för musiksamlingarnas räkning på en av två arrangerade kvällar, närmare bestämt den i Klippans hembygdsgård. Som ett förberedande till projektet gjorde arkivarierna en studieresa tillsammans med representanter från *Skånes hembygdsförbund*; en resa som gick med buss till sagomuseet i Ljungby, Småland.

RELATERAT TILL FORSKNING

Nämnda projekt *Naturen* närmar sig examen. Dokumentationsarbetet är i princip avslutat och en redaktion är igång med att sammanställa en antologi med artiklar sprungna ur projektet. Jag har under 2012 skrivit två artiklar vilka är aktuella för antologin. Den ena texten behandlar människors erfarenheter av och uppfattningar om ljud i naturen, den andra rör sig bland musikevenemang i naturen. Manuskripten är dels kopplade till egna fältarbeten och dokumentationer vid sidan av de frågelistor som skickats ut innanför projektet. Antologin är planerad att komma ut under senare delen av 2013.

Efter den årliga och nationella *Nätverksträffen för musikarkiv* i Rättvik hösten 2011, åtog sig *Folkklivsarkivet med Skåne musiksamlingar* ansvaret med att arrangera konferensen för det påföljande året. Denna hölls sedan planenligt den 22-23 november 2012 på *Arkivcentrum Syd*. Förutom studiebesök på *Kulturen i Lund*, *LUB:s handskriftsavdelning* jämte underhållning av *Skånska kören*, hölls flera intressanta föredrag mer eller mindre kopplade till aktuell forskning. Ett av de mer brännande bidragen var Anders Hammarlund från *Svenskt visarkivs* presentation av forskningsprojektet *Mixa eller maxa?* som avser problematisera statliga institutioners insamlings- och dokumentationsverksamhet av det estetiska kulturarvet. Självtalade jag

Nätverksträffen för musikarkiv 2012. Anders Hammarlund presenterar "Mixa eller maxa?". Lund, 2012-11-23. Foto: Patrik Sandgren.

om *Skånes musiksamlings* verksamhet. Konferensen samlade 33 deltagande från både regionala och mer centrala institutioner. Konferensen var ett samarrangemang med *Svenska musikbiblioteksforeningen*.

Jag anmäler alltjämt aktuella vetenskapliga texter till tidskriften *RIG* (Föreningen för svensk kulturhistoria) vilket under perioden resulterat i tre ytterligare recensioner av nyligen publicerad litteratur inom det musiketnologiska facket. Det har utöver detta blivit två recensioner på engelska för årsskriften *ARV* samt en för tidskriften *Ethnologia Scandinavica* (dito för The Royal Gustavus Adolphus Academy For Swedish Folk Culture).

EXTERNA EVENEMANG

Folklivsarkivet med *Skånes musiksamlings* medverkade på *Kulturnatten* i Lund 17 september år 2011. Vi arrangerade "Annorlunda tipsrunda" i Hypoffparken, även omfattande ljudande musikexempel från samlingsarna, samt erbjöd deltagarna att under pedagogisks ledning roa sig med "gamla lekar", exempelvis "Ta styvern av stolen". Utöver detta ansvarade vi för en musikinstallation i Kulturcaféet på Kulturatomen, under temat 1950-, 1970-, och 1990-tal. För hjälp med tipsrunda och lekar engagerades studenter från MACA.

Träd var 2011 års tema på *Fredriksdal museer och trädgårdar* i Helsingborg. I projektet ingick en utställning som kallades *Trädets Tid* och vilken bemötte träd i kulturhistoria, världsreligioner, myter och människors dagliga liv. I anknytning till utställningen upprättade museet en trädblogg med utvalda personer som återgav sina tankar om träd. Vecka 18 bloggade jag så i egenskap av musikarkivarie för *Skånes musiksamlings* under rubriken *Träd och musik*.

Under 2012 medverkade *Folklivsarkivet med Skånes musiksamlingar* på SGF:s 75-års jubileum den 13 oktober, då jag höll föredrag och presenterade vår verksamhet. Därtill deltog vi på årliga *Arkivens dag* den 10 november. Bägge berörda evenemang hölls på *Arkivcentrum Syd*. För det senare satt jag dessutom med i planeringsgruppen. Årets tema för *Arkivens dag* var satt till "Framtiden", vilket ju passade som hand i handske med tanke på den nya tillbyggnaden. Musiksamlingarna bidrog i sammanhanget med delutställningen "Att bevara ljud för framtiden", där inspelningsapparatur, inspelningsmedia och fonogram från olika tidsepoker ställdes ut och exempel på motsvarande musikinspelningar spelades upp. Under dagen visades även film och musiksamlingarnas tillskott var videoupptagningen från invigningen av Daniel Jenssens konstverk "Fundamentet" som pryder ingången till *Arkivcentrum Syd*; invigningen filmades 2012-09-10 med assistans av *Skånes arkivförbund*. I övrigt ställde musiksamlingarna ut handskrivna visböcker och liknande material. 2011 hölls inget *Arkivens dag* på *Arkivcentrum Syd* just på grund av dess ombyggnad.

PEDAGOGISKA UPPDRAG OCH YTTERLIGARE ANFÖRANDEN

Under 2011 höll jag följande föredrag om *Skånes musiksamlingar* och dess verksamhet: den 24 mars för *Bara hembygdsförening*, den 2 maj för *Skånska kören* i Hässleholm, den 19 maj för *Skurups folkhögskolas folkmusiklinje*, den 16 oktober för *Vallkärra-Torns hembygdsförening* samt den 22 oktober för *Nordisk förening för folkdansforskning*.

Arkivcentrum Syd har inrättat en publik föredragsserie under titeln *Ondagscafé*. Meningen med framställningssättet är att de olika arkiven kontinuerligt, enskilt eller i samarbete med varandra, i föredragsform presenterar olika ämnen som kan kopplas till de olika arkivverksamheterna. Den 13 oktober 2012 höll jag av den orsaken föredraget *Visvarianter i arkivet* om liknande visor som förekommer i *Skånes musiksamlingar*. På planeringsstadiet ligger ytterligare två fördrag att reservera för 2013.

För övrigt har jag fortsatt haft föreläsningar av musiksamlingarna placerade inom grundkurserna för etnologi och musikvetenskap. Jag har även undervisat och examinerat på delkursen *Swedish music* innanför etnologens internationella kurs *Swedish Society and Everyday Life*, både under höstterminerna 2011 och 2012. I maj 2011 höll jag dessutom en föreläsning om svenska musiktraditioner för den skräddarsydda kursen *Swedish Welfare in Culture and Society*. Undervisning riktade sig exklusivt till besökande tjänstemän från Hangzhou i Kina och anordnare var *LUCE* (Lund University Commissioned Education) tillsammans med *Institutionen för kulturvetenskaper*.

ÖVERBLICK

De senaste två åren har präglats av *Folklivsarkivets med Skånes musiksamlingars* flytt från *Villa Holma* på Finngatan 8 i Lund, till nya och moderna lokaler på *Arkivcentrum Syd* beläget på *Gastelyckans företagsområde* i Lund. Även om flytten inneburit merarbete och omställningar torde resultatet ha artat sig till något väsentligen positivt, också om någon kanske saknar den atmosfär som förbinds med de tidigare omgivningarna inberäknat de charmfulla men urvuxna lokalerna.

Fonografrulle med etui. Utställningsobjekt på Arkivens dag 2012. Foto: Patrik Sandgren.

Att nu merparten av Lunds kommuns arkiv samlas under samma tak innebär att nätverken mellan arkiven har möjlighet att vidgas. Det lär till detta bli smidigare att samordna de olika arkivtjänsterna när också en mängd arkivmaterial tillgängliggörs på ett och samma ställe. Till detta torde ett samlat centrum inrymmande Riksarkivet betyda att mindre arkiv får lättare att exponera sin verksamhet för vidare målgrupper, som till släktforskare. Utan att kunna redovisa till utförd statistik, har åtminstone musiksamlingarna redan iakttagit en viss utvidgning av verksamheten till följd av flytten. Detta märks tydligt i fler förfrågningar, fler önskemål om föredrag och visningar jämte ytterligare samverkan med de övriga arkiven. Ett exempel på det senare är musiksamlingarna bistått med teknisk assistans och kompetens inom det multimediala området.

I förra numret av upptecknaren (nr 8, 2011) skrev jag om bryderiet med att musikarkivarietjänsten då endast omfattade en tillsvidareanställning om halvtid. Härmed aviseras att tjänsten från och med 2012-10-01 glädjande nog utvidgats till 75%.

NOTER

1. Under 2010 migrerade musiksamlingarna ett 20-tal R-DAT band innehållande mer samtida folkmusik (ca 40 timmar). Inspelningarna gjordes av Benny Wiberg under 1990-talet då nämnda inspelnings-teknik var mest aktuell. Migrering av R-DAT till ett rent digitalt format bör prioriteras enligt *International Association of Sound and Adivisual Archives* (IASA: december 2005). R-DAT anses ostabil och lider alltmer av brist på avspelningsutrustning och reservdelar (jfr Upptecknaren nr 8, 2011).
2. [<http://www4.lu.se/folkliivsarkivet/skaanes-musiksamlingar>]
3. Dokumentationerna omfattade medverkan, observation, fotografering, inspelning av ljud och musik jämte insamling av information och programblad.

Folklivsarkivet med Skånes musiksamlingar

HUMANISTISKA OCH TEOLOGISKA FAKULTETERNA | LUNDS UNIVERSITET

ARKIVCHEF

Göran Sjögård
Tel: +46462223135

ARKIVARIE

Charlotte Hagström
Tel: +462227568 (Folklivsarkivet)
Tel: +462226815 (Institutionen för kulturvetenskaper)

ARKIVARIE

Patrik Sandgren
Tel: +46462223612

POSTADRESS

Folklivsarkivet med Skånes
musiksamlingar
Box 117
221 00 Lund

BESÖKSADRESS

Porfyrvägen 20
224 78 Lund

LUNDS
UNIVERSITET

www.folklivsarkivet.lu.se

LUNDS UNIVERSITET

Box 117
221 00 Lund
Tel 046-222 00 00
www.lu.se